

խաղաղ ու հանգիստ մահուամբ մը իւր հոգին տուողին ձեռքը առանդեց, և յախտեցական հանգիստը փոխադրուեցաւ :

Նոյն ամսոյ 21ին Պարիզի Բուլվարներն տխուր այլ վսեմ հանդէս մը տեսան : Թէրեա Հայոց կրօնքը երբեք այսպիսի հանդիսութեամբ փառաւորած չէր Պարիզ : Վայելչագարդ տագաղակիր դիպակ մը և բազմաթիւ բխամած կառքեր Հայոց գրեթէ բոլոր հասարակութիւնը ուղեկից, և ազգային եկեղեցւոյ երեք կարգաւորները առաջնորդ ունենալով՝ հանգուցելոյ մարմինը Պերլաշէզ ըստած գերեզմանատունը փոխադրեցին, ուր բաղման կարգը վայելչապէս կատարեցաւ :

Հանգուցեալը իւր մեծ անուանը և առաքինութեանցը երկու ազնուական և յուսալի ժառանգներ կրթողու այսինքն Ռաֆայէլ և Առաքել իւր հարազատ որդիքը իւր մեծայարգի տիկնոջը խնամոցը տակ, որոնք քէս և երապիս ծնած են, այլ իրենց հօրը լեզուն սովորած են և Կարապետ վարդապետի մատակարարութեամբը 1854ին դրոշմեալ են ըստ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ : Ունի նաեւ զմի դեռահասակ դուստր : Ակն ունիմք քէ յիշեալ պայագատներն իրենց փառաւոր նախնեացը ոչ միայն հետեւող պիտի ըլլան, այլ և նոր փառք մնալ յաւելցունեն իրեն յիշատակաց արժանի ազգատոհմին :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.

Այն ժողովուրդը կատարեալ երջանիկ ու կատարեալ քրիստոնեայ կըսուի, որ լաւ բարոյական ունի, որուն բարոյականը աւերած չէ. այսինքն գիտէ քէ ճշմարիտ ու աստուածահաճոյ առաքինութիւնն որն է, և քէ ինչպէս զայն կատարելու է : Դարձեալ, որչափ ժողովուրդ մը քաղաքականութեամբ զարգանայ, բարակնայ, այնչափ ևս վտանգ կայ բարոյականին աւերելուն : Այս բանս հասկըցած են հանապազօրեայ փորձերով նաեւ եւրոպայի քաղաքակիրք ազգաց իմաստունները, և ժողովրդեան մէջ բարոյականին ուսումը ծաղկեցընելու համար ամեն հնարք ի գործ կըղեն քէ գրով և քէ գործքով :

Մեր Աղանին ևս քեպեաւեցարդ բարի խրատներ, զովելի օրինակներ մարդասիրական ու վեհանախական գործեր յիշելէն չէ դադրած, սակայն այսուհետեւ կըխոստանայիր հայասեր բերքերուն մէկ մասը այս օգտակար ու ամենակարեւոր ուս-

ման եւ գիտութեան նուիրել, որովհետեւ իւր միակ ցանկութիւնն է Հայոց ազգին երջանկութիւնը : Գոր և կըջանայ համոզել որ առանց կատարեալ բարոյականի՝ կատարեալ երջանկութիւն չկայ :

Յիրաւի մեր ազգին բարոյականը եւրոպայի ու նաեւ Արեւելքի ուրիշ ազգաց հետ բաղդատելով՝ անոնցմէ շատ վեր կըգտնեմք, որում յայտնի ապացոյց է նաեւ այս որ անոնց մէջ ինքնասպանութիւններն ու մարդասպանութիւններն սովորական բան դարձած են, իսկ մեր մէջը գրեթէ երբեք չլսուիր : Բայց որովհետեւ բարոյականի մէջ կերբան բոլոր քրիստոնեաւայել ընտիր ու զովելի առաքինութիւններն, յորս քիչ շատ կատարելագործուելու մեր ազգն ևս կարօտութիւն ունի, իւրաքանչիւր բերքին մէջ այս առաքինութեանց մէկուն վրայ պիտի խօսիմք, որպէս զի սիրելի ազգերնիս ևս քան զեւս անոնցմով զարգարի, և ընտիր բարոյականի, անարատ քաղաքավարութեան օրինակ լիցի այլոց ազգաց :

Նախ մարդուս առ Աստուած ունեցած պարտքերն սկսիմք, և այլ և այլ գեղեցիկ ու հաճոյական օրինակներով ջանամք այնպէս սիրելի առնել բարոյականը, որ ամեն Հայու պատուական գանձ մը դառնայ, և Քրիստոսի Տեառն մերոյ խօսքը մեր ազգին վրայ կատարի. «Ուր գանձք ձեր են, անդ և սիրտք ձեր եղիցին : »

ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆՑ.

Աստուածապաշտութիւնը բոլոր մարդուս հոգին է :

ՊԱՍԻԻԷ.

Աստուած զմեզ անոր համար իրեն նման, այսինքն բանական ստեղծեց, որպէս զի կարող ըլլամք զիւրք ճանչնալ իրեն անհուն ճշմարտութիւն, և սիրել իրեն անսահման բարութիւն :

ՅԷՆԷԼԻՈՆ.

Ուրախութիւն, հանգստութիւն ու գոաւընդունութիւն կըսիրեք. ասոնց ամենուն ևս համն առի ու երկար ժամանակ վայելցի : Աստուծոյ ծառայելուն պէս ուրախութիւն, հանգստութիւն և գոաւընդունութիւն չկայ :

ՄԷՆԹԸՆՈՆ ՏԻԿԻՆ.

Թշուառութեան մէջ կրօնքն զմարդ կըմխիրաբէ, և կենաց դառնութեանցը հետ երկնային քաղցրութիւն մը կըխառնէ :

ՊԱՍԻԻԷ.

Չարմանալի բան. քրիստոնեական կրօնը որ ըստ ինքեան հանդերձեալ կենաց մէջ միայն երջանիկ պիտի ընէր զմարդ, ասոր մէջ ևս երջանիկ կընէ զմեզ :

ՄՈՆԹԷՍԳԻԵՐՈ.

Օրինակին մարդուս սրտին ու հոգւոյն վրայ ունեցած ազդեցութիւնը ամենուն քաջայայտ ըլլալով, մեք ևս օրինակով աւելի ջանանք խօսիլ ու սովորեցընել, որպէս զի ընթերցողք բարոյա-

կանին գեղեցիկ պատկերներովը շրջապատեալ՝ իրբեւ ի մաքուր եւ ի պայծառ օդի անոնց մէջ ապրին ու այնպէս ազգորուն անոնցմով, որ ամէն գործերնուն ու վարքերնուն վրայ անոնց սիրուն ականահանոյ գոյները փայլին. քաղցրանայ իրենց առաքինութեան ձայնը, եւ մոլորեան ու փտտերու երեսուրէն անգամ սոսկալով փախչին: Այսրնոր օրինակաց գլուխը դնեմք ուրեմն զՄեծն Ներսէս, մեր սուրբ եւ առաքելաշան հայրապետը:

ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ.

ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ, որ սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին Յուսիկ քոռանը Արանգինեսի որդւոյն գաւակն էր, քրիստոնէական առաքինութեանց ամենէն գեղեցիկ եւ ընտիր օրինակներէն մէկն է. ոչ միայն զանոնք զարմանալի եռանդով ու դիւցազնական անձնանուիրմամբ կրկատարէր, հապա նաեւ ուրիշներուն զանոնք սիրելի կրնէր, եւ ամենուն սիրտը այն աստուածային բոցով կրվառէր, որով ինքն եւս վառեալ էր եւ բորբոքեալ:

Այս մեծանուն հայրապետին կեանքը հաւապագօրեայ բարեգործութեանց հիւսուածք մի է: Հայրապետական արժող նստելուն պէս ժողովներ ըրաւ, եկեղեցական հարկաւոր ու օգտակար կարգեր կանոններ հաստատեց, ամէն տեղ աղքատանոցներ, հիւանդանոցներ, որբանոցներ ու հիւրանոցներ շինեց, դպրոցներ ու վարժատուններ կանգնեց, վանքերուն թիւը շատցուց բարեկարգեց, եւ բոլոր Հայաստանը բարեգործութիւններովն իրբեւ անուշահոտ դրախտ ծաղկեցուց:

Ազգին ու ազգակցացը սիրոյն համար նեղութիւն չկար որ անտանելի երեսար աջքին. գնաց Կոստանդնուպօլիս, որպէս զի Վաղես կայսեր բարկութիւնը իջեցընէ, ու Հայաստանի վրայ զրկած գօրքը յետս կանչել տայ. անիկայ արիօսեան ըլլալով՝ սիրով յանձն կառնու սրբոյն խնդիրքը, բայց կուգէ որ իր աղանդն ընդունի. կրմբով երանելին անօրէն առաջարկութիւնը, եւ անկէ գտնելու օգնութիւնը Աստուծմէ գտնելու հաստատուն յուսով՝ անբնակ կղզի մը կաքսորուի. բայց քիչ ատենէն Թեոդոս կայսրը անոր սրբութեանը արժանի պատուով զինքը Հայաստան կրդարձընէ: Ներսէսին հետ Հայաստան դարձաւ յաջողութիւն, յաղթութիւն ու հանգստութիւն. նոր Մովսէսի մը պէս Նպատ լերան վրայ ելած՝ անքիծ ձեռուրները երկինք կրվերցընէ, անհաւատից պարտութիւնը կը պաղատի. կը պաղարեն. Հայք, Պարսիկք մինչեւ Պարսկաստան հա-

լածական կը փախչին, եւ Պապ Հայոց վրայ կը քազաւորէ:

Անկարգութիւնը յանդիմանելու համար սուրբ հայրապետին առջեւ քազաւոր, իշխան, ռամիկ չկար. ուստի քանի որ ինքը կենդանի էր, անհնարին էր որ ախտամոլ Պապը կարենար անսանձ համարձակութեամբ իր փտտերը պաշտել: Մտածեց որ պէտք է անոր ձեռքէն ազատի. իրեն արժանի սոսկալի ոճիր մը գտաւ ու ղեղակուր մահուամբ Հայաստանի կենսատու արեգակը խաւարեցուց, բարեգործ ոգին վերուց:

Հայրապետութեանը քսաներորդ տարին մեռաւ Մեծն Ներսէս (384), այնպիսի անխիղճ, անձնասէր՝ ազգատեաց իշխանաց եւ առաջնորդաց ձեռքէն Հայոց ազգին վրայ գալու բշուառութիւնները դառնակսկիծ ցաւօք գուշակելով: Իւր մահուան օրը այնպիսի սուգ մտաւ Հայաստան, այնպիսի խոր տխրութեան քօղ մը պայծառ երեսը պատեց, որ յայտնի նշան էր քէ իւր ամենէն պատուական սիրելի որդին կորսնցուցեր էր, եւ անոր անգիտ անդարմանելի կորուստը կողբայր. վասն զի զիտէր որ Մեծին Ներսէսի սքանչելի աստուածահանոյ առաքինութեանցն ու մարդասէր հոգւոյն հետեւող յոյժ սակաւաթիւ եկեղեցականներ պիտի գտնուին:

ՎԻՆԿԵՆՏԻՆՍ ՊԱՆԼԱՅԵՅԻ.

(1576-1660.)

Ողորմածութեան եւ բարեգործութեան կողմանէ Գաղղիացւոց Մեծն Ներսէսը կրնայ սեպուիլ Վինկենտիոս Պաւլայեցին (Սէն Վենսան տը Փօլ), վասն զի ինքն եւս մեր սուրբ հայրապետին պէս իւր կեանքը ուրիշի, եւ մանաւանդ խեղճերուն բարիք ընելով անցուցած է: Ինքը հաստատած է Դորք գրութեան (սէօր տը շարիքէ) կոչուած հաւատաւորաց օգտաւետ ընկերութիւնը՝ աղքատ հիւանդներ դարմանելու համար, եւ հիմա այնչափ շատցած են անոնք, որ Գաղղիոյ ամէն քաղաքներն ու գիւղերը գտնուելէն ետքը նաեւ բոլոր աշխարհ կրտարածուին: Մինչեւ իր ատենը չբաւոր ծնողք՝ իրենց որդիքը սնուցանելու կարողութիւն չունենալով՝ զանոնք փողոցներու մէջ անխնամ կը ձգէին, ուր շատ անգամ կը մեռնէին. ինքը Ընկեցիկ մանկանց ապաստանարաններ անունով (օսփիս տեզ Անֆան-Թրովէ) բնակարաններ հաստատեց եւ հոն ժողվելով այն անմեղ արարածները կը դարմանէր. այն ապաստանարաններն եւս Գաղղիոյ մէջ հետզհետէ բազմացան ու կարգաւորեցան: Ինքը եղաւ նաեւ առաջին որ